

CATALIJN CLAES

Een paardje op wielen

UITGEVERIJ GLB
DEVENTER

1

Heleen Hylkema zit dromerig wiegend in haar schommelstoel voor het raam. Ze kijkt uit over het park dat windloos nastooft na een snikhete dag.

‘Wat is het warm,’ fluistert ze en ze strijkt een losgesprongen haarlok van haar voorhoofd. ‘Dertig graden is te veel voor ons oude mensen.’ Zelfs de neergelaten zonneschermen slaan er niet in het indringende zonlicht geheel te weren. Ja, het is warm, heel, heel warm, ieders wilskracht wordt erdoor gebroken.

En stelt ze zich voor het eerst al de vraag: Hoe lang woon ik nu al in ‘Rosenburcht’? Zes... zeven jaar? Alles wat eens in mijn leven van belang was, behoort nu tot het verleden. En wat kan ik van de overige jaren nog verwachten...? Niet veel, feitelijk niets. De tijd beweegt en gaat voorbij, daarin bestaat geen stilstand. En ons leven, dat bestaat uit liefde, hoop en verwachting, wordt herinnering, en verglijdt uiteindelijk in de nevel van de eeuwigheid.

‘Wat een hitte,’ fluistert ze met een blik naar buiten, waar de oude lindebomen langs de oprijlaan staan die naar het bejaardenhuis leidt. Lindebomen die geuren met hun roomwitte

bloesem. Het is de geur van zoete bekoring die het hart van Heleen Hylkema bedwelmt.

‘Bijen,’ fluistert ze met een weemoedig glimlachje om haar mond, en ze hoort in haar geest het intense gegons van bijen. Vijftien korven vol met bijen in de boomgaard achter het huis. Bijen, zulke edele insecten, jammer dat zo weinig mensen dat weten. En God sprak tegen Mozes: ‘Zie, een land vloeiend van melk en honing.’

Nu verandert het beeld voor haar geestes oog. Ze loopt op het paadje dat als een schaduwlint achter het koren langs slingert. Goudgele aren die, maairijp, roerloos staan te wachten in de stovende zon.

Haar hand glijdt over de volle aren, die daarna weer opwippen en bijna onmerkbaar bewegen onder een vlaagje wind dat als een hete adem over de akker strijkt.

Ze plukt een tarweaar, strijkt met haar hand langs de gladde stengel naar boven tot aan het harige pluimpje en wrijft het tussen haar handen open. Zwarte, stevige, goudgele korrels liggen op haar handpalm, het kostbaarste goud op aarde. En boven de aarde staat de hemel in een open vlam van zinderend blauw, die zich uitstrekt zonder begrenzing zodat een mens zich

nietig voelt. Zwaar buigen de aren die straks met de zelfbinder worden gemaaid en door de molen van Rezelman worden vermalen tot meel voor het dagelijks brood.

Er trilt een glimlach om haar mond. Jong zie je vooruit, oud kijk je achterom en daarom koestert ze nu de herinnering als een warme mantel.

O ja, ze heeft het allemaal meegemaakt. De paarden voor de zelfbinder, de dorskast, al liep dat wel af in de tijd dat zij door haar huwelijk op het bedrijf kwam. De combine verdrong de zelfbinder. Met zijn grote ijzeren muil nam hij een strook van drie meter tarwe tegelijk mee en iedereen vergaapte zich eraan. Dat was het summum van techniek en al gauw werd de oude vertrouwde zelfbinder naar de schroot-hoop verwezen.

Ook de meeste paarden, op enkele na, verdwenen na jaren hard werken naar het slachthuis. Hun trouwe paardenkracht werd verdrongen door de veel zwaardere tractoren die de ploeg met stalen scharen door de grond scheurde, veel vlugger dan eens de paarden deden. Maar Heleen had het uitgesnikt toen de vee-wagen met de paarden erin het erf afreed, op weg naar het slachthuis. In machteloos verzet

had ze op de vloer gestampt en vertwijfeld uitgeroepen: 'Hoe kunnen jullie... de paarden?'

'Ja, ja,' was de reactie van haar schoonmoeder geweest, twee woorden slechts, en ze was opgestaan en de keuken uitgelopen.

's Avonds, met nog steeds de pijn in haar hart vanwege het gebeuren, was zij, Heleen, er met haar man over begonnen. Hidde, in kalme rust die hem zo eigen was, hoorde haar aan. Hoe zag ze hem op dat moment in haar verheven geleerdheid van de vijfjarige hbs... Als een boer in zijn landelijke achterlijkheid en met zijn boerenflegma. Hij was als dertienjarige knaap, zo van de schoolbank af, zes dagen in de week van 's morgens vijf tot 's avonds zes als 'stalbok' bij een boer gaan werken. Een harde leerschool, waar Hidde zich met ijzeren wilskracht en doorzettingsvermogen tot zelfstandig boer had opgewerkt, tot de man van aanzien die hij nu was.

Toen ze eindelijk uitgeraasd was, was zijn antwoord: 'Ik begrijp jouw verdriet wel.'

O, die kalme zelfbeheersing, waar ze altijd tegenaan botste. Zou hij haar echt begrijpen? Luid had ze geschreeuwd: 'Dierenbeul.'

Er was een drukkende stilte tussen hen gevallen, waarin Hidde bedachtzaam zijn hoofd

schudde en zei:

‘Alsof ik het zo leuk vind, paarden waar ik jaren mee heb gewerkt.’

‘En toch doe je ze weg...?’ Dit was een karaktertrek van hem die haar tegen de borst stuitte.

Maar zijn antwoord was: ‘Je moet nog veel leren, Heleen. Een boerderij is geen filantropische instelling, maar een economisch bedrijf. Als tijden veranderen moet de boer, wil hij blijven bestaan, daarin meegaan en soms kost dat offers.’

Hidde kreeg gelijk. Met de boerenbedrijven veranderde ook het dorp van aanzien. Het dorp met zijn smalle straten en zijn lommerijke plein met de overdadig bloeiende kastanjes. Het dorp dat na zomerregens geurde naar bloesem en akkers vol rijp graan... De gedachte eraan bracht iets heerlijk ontroerends met zich mee.

Heleens geest roept opeens een ander beeld op: de kleine kruidenierswinkel van Jan Braas. Ook dat onderging een metamorfose. Zo’n winkeltje met één etalageraam, dat kon niet langer. Ook in dat soort dingen begon het dorp de stad na te doen. Jan Braas moest daarin meegaan, nietwaar? Niet achterom kijken, maar met de blik vooruit. En dat deed Jan met vlijt en ver-

ve. Maar de welvaart bracht ook eisen met zich mee. Met al zijn harde werken had Jan geen tijd meer voor een huiselijk leven. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat zag je hem in zijn winkel, zelfs als er geen klanten meer waren. Gebogen over het kasboek zag hij alleen maar cijfers, stond te tellen en te rekenen en wist nauwelijks meer wat er in de wereld om hem heen gebeurde. Maar hoe dan ook, Jan maakte het helemaal. Hij kwam er warmpjes bij te zitten en hielp sommige van zijn klantjes aan een klein hypotheekje, wat hem geen windeieren legde.

Maar Nel, Jans vrouw, kon in de ijver van haar man niet meegaan en dat hypotheekgedoe zag ze al helemaal niet zitten, ze vond het even dwaas als verwerpelijk. Haar motto was: de rijke voelt zich niet rijker dan degene die genoeg heeft.

Maar Jan kreeg er niet genoeg van. Het geld kreeg hem in zijn ban en hij liet zijn vrouw maar praten. Geld betekent macht en macht geeft aanzien.

Nel voelde steeds meer walging en afkeer en ze vroeg zich af hoe dat moest gaan als Jans tijd daar was en hij het tijdige met het eeuwige moest verwisselen? Dan wordt de mens gewo-

gen op Gods hand, zijn waarde bepaald door zijn daden en een arm dorpskruideniertje kan voor God van meer waarde zijn dan de dorpskruidenier die de man geworden is door de vele hypotheekjes die hij verstrekt en nu als een rijke weldoener regeert over zijn klantjes.

Nel voelde benauwenis als ze er over doordacht en vrezend voor dat ogenblik, zei ze het haar man.

Jan bezag haar angst als een economisch probleem. Zo zwart als zij het zag, zag hij het niet. Hij hielp de arme sloebers die bij hem aanklopten toch met zijn geld ? Hij haalde ze niet naar zich toe, en hij rekende alleen een kleine aflossingsrente. Dat waren de vruchten die hij plukte.

Nel stoof op. 'Voze vruchten, Jan Braas. Jij bent vergeten dat we vroeger zelf sloebers waren.'

Verbaasd pakte Jan de bril van zijn neus, ademde op de glazen, poetste ze schoon met duim en wijsvinger en kneep diepe rimpels in zijn voorhoofd. Die vrouw van hem, dacht ze zo over hem? Hij, die in de loop der jaren met eerlijke handel een aanzienlijk bedrag met een aantal nullen op zijn bankrekening had gekregen, waar zij ook wel bij voer. En nu gooide ze

hem dat voor zijn voeten alsof hij een woekeraar was? Dat viel hem wel heel rauw op zijn dak, en hij gaf haar nors te verstaan: 'Je moet niet zo schimpen, je ziet het gewoon verkeerd. Goed, ik leen geld uit, maar God begrijpt mijn bedoelingen beter dan jij met je hersens van kikkerdril.'

Diepgegriefd keerde Nel zich van haar man af en in machteloze razernij stond ze stilletjes in een hoekje te huilen om al dat verschrikkelijke dat Jan tegen haar gezegd had.

Maar overal is wat en een mens kan niet blijven mokken, vond ze. Je bent tenslotte man en vrouw en je moet kunnen vergeven en vergeten. Toch lukte het haar niet. Jans woorden, maar meer nog de verandering van heel zijn wezen, vrat aan haar ziel en ze vermagerde tot op het bot. Aan Jan ging dat alles voorbij. Dag in dag uit zat hij te rekenen en te cijferen, hij kreeg een welvaartsbuikje en een driedubbele onderkin en de centjes bleven zijn richting op rollen. Alles eerlijk verdiende centjes, dus als God het niet met hem meende...

Opeens was daar Gods antwoord, onverwachts eiste hij Jans vrouw op. Na een plechtige uitvaartdienst vol treurige klanken begreep Jan pas de angst waaronder zijn vrouw had

geleden, haar geestelijke angst om hem. Toen pas. ‘Verzamel u geen schatten op aarde...’ En hij had al die jaren niet anders gedaan en meermalen had zij hem daarop gewezen. Maar bovenal, hij had haar liefde voor hem belachelijk gemaakt. Zijn gedachten waren geweest: Met een vrouw die zo denkt, is niks te beginnen. En meer en meer was hij zijn eigen weg gegaan. Dit weten woog hem na haar heengaan zwaar als lood. Het was op den duur niet te dragen en Jan vervreemde. Hij keerde zich van alles en iedereen af en verzonk in gebed, lag dagenlang op zijn knieën, balde zijn vuisten in al zijn misère die hem dag en nacht bezighield en waarin de beeltenis van zijn vrouw van hem niet week. Dit alles werd hem te veel. Toen de lente aanbrak, waarin de aarde in een nevelsluier ligt te dampen, de boer egt en zaait, de kauwen vanuit de knotwilgen aan de slootkant neerstrijken op het veld, werd het Jan te veel. Hij verkocht de winkel met al wat erin stond, de winkel die hem rijk had gemaakt, maar zijn geest armer, en vertrok. Wat er van hem geworden is? Niemand die het weet.

Later was het de manufacturenwinkel van Boendermaker. Als je er binnenkwam, rook het naar manchester, blauwe keperkatoen en